

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ
DE STUDII LINGVISTICE ȘI LITERARE**

*Concepția lui Mircea Eliade despre spectacol în contextul doctrinelor
teatrale ale secolului XX*

sau

*„O introducere la o artă și tehnică dramatică potrivită timpului
nostru”*

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**Conducător de doctorat:
PROF.UNIV.DR. IONEL MIRCEA VARTIC**

**Conducător de doctorat în cotutelă:
PROF.UNIV.DR. LAURA PAVEL-TEUTIȘAN**

**Student-doctorand:
ANCA-DANIELA MIHUȚ**

2020

**Concepția lui Mircea Eliade despre spectacol
în contextul doctrinelor teatrale ale secolului XX
sau
„Introducere la o artă și tehnică dramatică potrivită timpului nostru”**

Rezumat

În postfața cărții *Încercarea labirintului*, Claude-Henri Rocquet, frapat de prezența sistematică a actorilor și a teatrului în nuvelele și romanele lui Mircea Eliade, se întreabă dacă a consacrat cineva o teză de doctorat sau un studiu acestei teme.

Prezenta cercetare pleacă de la întrebarea retorică a lui Claude-Henri Rocquet și constă, pe de-o parte, într-un demers denișare și de punere cap la cap a părților componente ce alcătuiesc cartea despre teatru „ascunsă în piramida sau în labirintul” operei lui Mircea Eliade. Pe de altă parte, același demers urmărește așezarea acestei „cărți despre teatru” în contextul artei teatrale europene a secolului XX.

În ceea ce privește titlul lucrării, el se referă la „concepția despre spectacol” a lui Mircea Eliade, deoarece interesul acestuia se îndreaptă, cu precumpănire, înspre reprezentăția spectaculară. Eliade consideră arta dramatică un loc de dezbatere a ideilor artistice, filosofice, religioase, având, însă, convingerea că jocul teatral poate oferi posibilitatea unei *altfel* de înțelegeri a acestora, una susceptibilă de a declanșa iluminarea și eliberarea spirituală umană.

Lucrarea de față cu prinde patru capitole ce ilustrează o cercetare în care au fost parcurse patru mari etape de studiu.

Prima etapă a constat în extragerea și reconstituirea ideilor referitoare la spectacol și textul dramatic pe care Mircea Eliade le exprimă prin intermediul personajelor sale (în romanul *Noaptea de Sânziene* și nuvelele „teatrale”). A doua a fost cea de selectare a referirilor la spectacol și textul dramatic pe care Mircea Eliade le face, în jurnale, memorii, corespondență și interviuri, precum și în scrierile științifice. Rezultatele acestor două etape sunt cuprinse în capitolul al doilea intitulat *Ideile despre arta dramatică și spectacole ale lui Mircea Eliade sau recuperarea „cărții despre teatru”*.

A treia etapă – dar, de fapt, cvasi-concomitentă cu primele două – a fost aceea de punere în evidență a ecourilor pe care gândirea și cultura indiană le-au avut asupra lui Mircea Eliade. Mai precis, de punere în relief a analogiilor dintre gândirea indiană despre sacru și despre spectacol, și

gândirea despre sacru și concepția de literatură fantastică a lui Mircea Eliade. Aceste aspecte se regăsesc în chiar primul capitol al lucrării, *Rezonanțe ale gândirii indiene în opera lui Mircea Eliade*.

A patra etapă a constat în demersul de comparare a concepției spectaculare eliadești cu teoriile și practicile teatrale ale secolului XX, în baza numitorului comun pe care îl constituie preocuparea pentru cultura și gândirea religioasă și estetică indiană a lui Eliade și a unor creatori de spectacol. În preliminarile acestui capitol sunt expuse sintetic aspecte caracteristice ale unor tehnicilor religioase - yoga, șamanism, alchimie. Apoi, pe parcursul capitolului se urmărește modul în care aceste tehnici spirituale sunt adaptate sau reformulate ca tehnici de antrenament actoricesc.

Capitolul al treilea – *Privire comparativă a ideilor despre spectacol ale lui Mircea Eliade cu doctrine teatrale europene* – constă în punerea în dialog a ideilor spectaculare, menită să scoată în evidență afinități, asemănări, deosebiri și influențe ce pot fi identificate între teoriile lui Eliade și corpusul unor doctrine, precum cea a lui Stanislavski, Artaud, Craig, Grotowski, Barba, Brook. Se va putea observa cum aceste doctrine materializează sugestiile și ideile rămase la Eliade în formă virtuală.

În capitolul al patrulea – *Adio!... uvertură programatică sau epilog* – este discutată proza *Adio!...*, văzută ca sinteză a gândirii creatoare eliadești, ce conține atât idei ale sale despre spectacol cât și idei-forță ce apar, recurent, în opera sa științifică.

Cuvinte-cheie: actor, proză fantastică, regizor, ritual, spectacol, yoga, soteriologie

CUPRINS

Argument.....	5
Metodologie	7
Corpus	9
Capitolul 1.....	10
<u>REZONANȚE ALE GÂNDIRII INDIENE ÎN OPERA LUI MIRCEA ELIADE</u>	10
1.1. Lectiile Indiei	10
1.2. <i>Nāṭyaśāstra</i> sau a cincea <i>Veda</i>	32
Capitolul 2.....	45
<u>IDEILE DESPRE ARTA DRAMATICĂ ȘI SPECTACOL ALE LUI MIRCEA ELIADE sau</u> <u>RECUPERAREA „CĂRȚII DESPRE TEATRU”</u>	45
2.1. Textul generator al viziunii lui Mircea Eliade despre dramă și spectacol	45
2.2. Componentele fundamentale ale reprezentăției teatrale, văzută ca act taumaturgic și soteriologic	55
2.2.1. Spre o „dramaturgie a timpului nostru”.....	60
2.2.2. Scenariul.....	76
2.2.3. Regizorul sau teatrul ca destin.....	78
2.2.4. Actorul.....	88
2.2.5. Costumul.....	95
2.2.6. Dansul.....	98
2.2.7. Tehnicile dramatice.....	102
2.2.8. Spectacolul.....	104
Capitolul 3.....	117
<u>PRIVIRE COMPARATIVĂ A IDEILOR DESPRE SPECTACOL ALE LUI MIRCEA ELIADE CU</u> <u>UNELE DOCTRINE TEATRALE EUROPENE</u>	117
3.1. Tehnici spirituale. Câteva aspecte generale	118
Ritualul șamanic și reprezentăția teatrală.....	118
<i>Entasis</i> yogică și spațiul interior al actorului sau interiorizarea cosmosului.....	121
Realizarea „Marii Opere” sau arta actorului ca operă de purificare și restaurare a ființei.....	122
3.2. Convergențe	123
3.2.1. Eliade – Stanislavski și școala rusă de regie	123
3.2.2. Eliade – Craig (1872-1966)	146
3.2.3. Eliade – Antonin Artaud (1896-1948)	151
3.2.4. Eliade – Grotowski (1933-1999)	158
3.2.5. Eliade – Barba (n. 1936)	167

3.2.6. Eliade – Brook (n. 1925)	173
<u>Capitolul 4</u>	182
<u>ADIO !... UVERTURĂ PROGRAMATICĂ SAU EPILOG?</u>	182
4.1. O posibilă geneză	182
4.2. O altfel de dramaturgie	186
4.3. Eterna reîntoarcere la mitologie și spectacolele-ceremoniale	189
4.4. Autorul în căutarea piesei sau chinurile creației	191
4.5. O altfel de punere în scenă	199
4.6. „Cortina! Cortina!”	218
<u>CONCLUZII</u>	221
<u>ANEXE</u>	226
1. <u>Desfășurător</u>	226
2. <u>Lumea sonoră a prozelor „teatrale” ale lui Mircea Eliade</u>	230
<u>Adio!... (1964)</u>	230
<u>Uniforme de general (Chicago, New York, dec. 1971)</u>	238
<u>Incognito la Buchenwald (Chicago, martie 1974)</u>	248
<u>Nouăsprezece trandafiri (Eygalière, august-septembrie 1978, Chicago, februarie 1979)</u>	252
<u>Pe strada Mântuleasa (Täsch, august 1955/Chicago, noiembrie 1967)</u>	266
<u>În curte la Dionis (Revista Scriitorilor Români, München, 1968/ În curte la Dionis, Paris, 1977)</u> 273	
<u>BIBLIOGRAFIE</u>	281
<u>Mircea Eliade</u>	281
<u>Opera științifică</u>	281
<u>Beletristică</u>	281
<u>Publicistică</u>	282
<u>Correspondență</u>	283
<u>Bibliografie critică referitoare la proza fantastică, dramaturgia și teoria despre spectacol a lui Mircea Eliade</u>	283
<u>Bibliografie critică generală</u>	285